ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ

ԵՍ ԼՈՅՍ ՅԱՇԽԱՐՀ ԵԿԻ

ՀԱՆԴԷՍ ԿԻՍԱՄՍԵԱՅ

ԿՐՕՆԱԿԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅՑ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ԱՌԱՋՆՈՒԹԻՒՆԸ

ԵՍ ԼՈՅՍ ՅԱՇԽԱՐՀ ԵԿԻ. (1)— ՅԻՍՈՒՍ ՔՐԻՍՏՈՍ

Ա.

Աշխարհ միահեծան խաւարի տակ կը հեծէր, համայն մարդկութիւնը անել ու անլոյս ճամբու մը մէջ կը խարխափէր։

Այն խաւարամած գարերու մէջ ապիկար մարդկութիւնը գարն ու վոնն կ'երթար կը գլորէր. լոյս և թախիծ իր վիակ բաժին, յուսահատութիւն իսկ իր պատանք էր դարձեր։

Մարդկութեան մէն մի քայլերու առջև մթոյ իշխանութեան, բռնութեան ու տգիտութեան ահագին ու անաւերակ պատնէշներ բարձրացուցած էր ժամանակի հնութիւնը, և մարթ չ'էր լուծել ու կտրատել այն չղթայքըն որովք կը ծանրաբեռնէր աշխարհ։

Երկիրը տխուր ու գօսացեալ էր,

(1) Յովհ. ԺԲ. 46.

ամեն բան դադրեց դատապարտութեան ենթարկուած , դեռ ևս Աստուծոյ արդարադատ վճռոյն ձայնը արձագանք կ'ուտային լերինք , դաշտեր ու սարերն թէ «Անիծեալ ըլլայ երկիրդ . . . փուշ ու տատասկ բուսցուանէ ։ (1)

Անիծուած էր երկիրը , անիծուած էր հողն՝ օդ և ջուր , անիծուած էր և մարդն յաւօք և արտմութեամբ ծնանիլ և ըրտամբ երեսաց իւր հոյն ճարել և ուտել ։

Աչխարհի տեսարան աւերուն ու անկենդան վիճակի հասած էր , մահաշաւք կերպարանք մ'ունէր բնութիւնը մեռելները պատող պատանին նման ։

Այս բաղմադարեան խաւարի ժամանակաց մէջ տարօրինակ դէպքեր տեղի ունեցան երկրի վերայ ։

Խիտ մեծ էր որդւոց մարդկան կորուստը , պատիժ յերկնից և պատիժ յերկրէ . բնութիւն իսկ պինուած էր մարդկութեան դէմ , մարդակորոյս անցքեր հազարներով լի են աչխարհի եւ ազգաց պատմութեանց մէջ ։

Սուր , հուր , շղթայք , մահ , կոտորած , արտասուք և արիւն , անդադար աչխարհի երեսն շրջան կ'առնոյր և անհամար զոհերով չէր յագենար ։

Անհնարինս յուզուած էր մարդկութիւնը տեսնելով՝ աչխարհի բարոյական աւերածութիւնն , երկրի տագնապը , իր անյոյս վիճակը ու խաւարի իչխանութեան բռնութիւնը Լոյս Լոյս կ'աղաղակէր և այս Լոյսն յերկնից և երթ կըսպասէր ։

(1) Ծնդ. Գ. 17.

Պղատոն իր դարու մարդոց կըսէր «Լսեցէք միևչեւ երկիւղեն մեկը չ'իջնէ աւհնարին է որ՝ մարդկութիւնը ուղղուի եւ առաջնորդուի ի լոյս» ։

Աչխարհի ամեն ճանապարհ ի կորուստ կը տանէր մարդկութիւնը , չկար ուղիղ ճանապարհ մ'որ ի լոյս առաջնորդէր , ամեն կողմ խաւարով և մգով ծածկեալ , ամեն կողմ արհաւիրք պատած , ամեն կողմ մարդկութեան քայլերու առջև վիհ և դար ու վտս ճանապարհ , առաջնորդողն իսկ՝ ինք ի խորխորատ կ'անկանոյր ։

Եղան ու եկան մարդիկներ որ՝ մարդկութեան կրած այս դժնդակ ախտին դարման տանիլ ճգնեցան . Աստուած իրենց լոյս ու մտքի ղօրութիւն տուաւ , բայց մարդկութիւնը խաւարէ ազատելու վորձին մէջ իրենք իսկ տկարացան , ղի այն ազատութիւնը ձեռք բերել՝ իրենց չէր արուած , իրենց դործածն հանդերձելոյն սուրերն էր միայն ։

Մարդիկ մարդոցմէ յոյսերնին կտրած , իրենց ակնկալութիւնք ոչընչացած տեսան թէ՝ աչխարհի մէջ իրենց կրած նեղութեանց և վշաց վերայ կ'աւելնար նա ևս մի ազաժոյժ տանջանք , և այն էր Մահուան և Գերեզմանի սոսկում և դժոխոց ատգնապ ։

Մահն աւար կ'առնոյր կը հնձէր ու կը ժողովէր , գերեզման անդադար կուլ կ'ուտար , և մարդկութեան վերջին մնացեալ տանջանաց եղող դիհեանը՝ բոցերով շրջապատեալ կ'այրէր ու կը լափէր զմարդիկ անկէղձլի թողելով նիւթը ։

Բ.

Մինչ այս աղիողորմ վիճակին մէջ կը հեծէր համայն աշխարհ , ձայն մը բարձրացաւ Հրէաստանէն. Անոր ձայնը որ՝ իր եղբարց և իր հօտին ազատութեան համար չարչարուելու ու մեռնելու կ'ուզար , Անոր ձայնը որ՝ խաւարի մէջ նստողներուն լոյս ծագեց :

Ծնաւ այն սքանչելի Մանուկը՝ Հրէաստանի Բեթլեհէմ քաղաքին դուրս անշուք և նեղ այրի մը մէջ , որ մարգարէն անուանած էր , Աստուած , Հզօր , Հայր հանգերձելոյ յաւիտենին և Իշխան խաղաղութեան (¹) :

Հրեաստանի հովիւք և Արեւելից Մոգք եկին հասին և երկիրպագին նորածին Փրկչին (²) , այսպէս Հրեայք և Հեթանոսք— բոլոր մարդկութիւնը Աստուծոյ Որդւոյն սրբանին շուրջը երեւեցան ու իրենց Փրկութիւնը և Լոյսը խանդաղատանօք ողջագուրեցին :

Այս ի հովուաց և ի մոգուց ողջագուրեալ Լոյսն Բեթլեհեմի այրէն բարձրացաւ և աշխարհի չորս կողմը լուսաւորեց . Սա էր մարգկանց ակընկալած Փրկիչը որուն համար ասաց «Ես լոյս յաշխարհ եկի» :

Այս Լոյսն էր որ՝ Սակիսայ և անոր չրջակայքը կը քարողէր . իր վարդապետութիւնք քաղցրաւուսոյց , իր գործքերն սքանչելի և իր հրաշալիքներն Աստուածային էր :

Լուսոյ Քարոզութեան ձայն և Նորա գործքերն անհաճոյ թուեցաւ Հրէից Օրինականաց ականջներուն որք ֆահանայապետ, վարխեցիք և դպիրք կ'անուանէին :

Սոքա իբր օրինապահ Մովսէսի օրինական յայտնութեան դէմ ելան կ'ուզէին ընդ երկար երկաթի դաւաղանով Աստուծոյ ժողովրդին վերայ բռնանալ, և խեղճ ժողովրդեան պարանոյն Մովսէսի լուծին տակ ծանրաբեռնեալ պահել և օրինաց անուամբ ժողովուրդն խաւար դարերու հիւսուած չղթայովն՝ ձեռնակապ ու ոտնակապ դերի ու սարուկ գործածել :

Ինքեանք իսկ Քահանայապետք , Փարիսեցիք և Դպիրք զահի հարան երբ անոնց պչուցեալ աչաց տեսութեան առաջն Բեթլեհեմի մէկ անկիւնէն բարձրացած Լոյսն դիպաւ և սկսան աղաղակ բառնալ և ասել «Տէ՛ր եկիր տարաժամ մնասնել զմեզ» :

Մինչդեռ Բեթլեհեմէն հնչող Փրկչական ձայնը «Ես յաշխարհի ղոյս եկայ, իմ եսեւես եկողն խաւարի չպիտի մնայ՝ այլ կենաց ղոյսր պիտի ընդունի» կը կոչէր :

Նոքա այս ձայնէն սարսափած , յիմարական խելագարութեամբ, կրճտեցին իրենց առամունքը ի նախանձ չարաճճութեան վառեցան . լի եղև սրբութենին սրտմտութեամբ և ջայրութիւ արհամարհեցին կենաց Լոյսն, Նորա Աստուածախօս վարդապետութիւնը և խլին իրենց ականջներն և աչքերնին :

Այս կենսատու ձայնը որ՝ խաւարչէն եղիք կը կոչէր , այս ձայնը որ՝ քաղցր եղանակաւ մը լուսոյ, Փրկութեան և ազատութեան ճանապարհն յառաջայեք կ'ըսէր , այս ձայնը որ՝

(¹) Եսայ. Թ. 6.
(²) Մատ. Բ. 11. եւ Ղուկ. Բ. 16.

ինձ հաւատացողները չպիտի մեռնին կը քարոզէր , արհամարհեալ ի փարիսեցւոց և ի դպրաց իբրև հիւանդի որդւոյ մը ձայն , և դառապարտեալ իբրև մոլորեցուցիչ ժողովրդեան։

Ի փարիսեցւոց և ի դպրաց անուանեալ հիւանդի Որդին , բայարձակ աշխարհի և նոցա յայտնեց թէ» Ես Աստուծոյ որդի եմ. Հայրն ինձ սրբեց ու աշխարհ ղրկեց . . . թէ որ Ես իմ Հօրս գործքերը չեմ գործեր ինձ մի՛ հաւատաք , ապա թէ կը գործեմ թէև ինձ չհաք հաւատար. դոնե գործքերուն հաւատացէք, որպէս զի գիտնաք ու ճանչնաք թէ՛ Հայրը իմ և Ես Անոր մէջ եմ։ (1)

Եթէ որ՝ ընդդէմ էին այս հաւատոյ և այս վարդապետութեան ուղեցին զԱնիկայ ձեռք ձգել և դատապարտել և սպաննել , բայց դեռ այն ժամն հասած չէր .

Անոնք իրենները էին որոց համար կը խօսի Աստուածախօս վարդապետութեանց Ս. Գիրքը «Լոյսն խաւարի մէջ կը փայլէր եւ խաւարդ զայն չհասկցաւ. Իմիր աշխարհիս մէջն էր եւ աշխարհս Անով եղաւ եւ աշխարհ չճանչցաւ զԱնիկայ իրեններուն եկաւ եւ իրեններդ չընդունեցին Անիկայ»։

Իրենց և իրենց աչաց ներկայութեան խօսեցաւ , քարոզեց , ուսոյց , աւետարանեց ու մխիթարեց ժողովուրդն , բժշկեց , սրբեց , հրաշագործեց , մեռեալներ յարոյց և բիւրաւոր աքանչելիօք լոյս աշխարհ , կատարեց այն Մարգարէական գրուածքըն որ՝ կանխաւ ըսած էր Մարգարէն եսայի Իր վերայ «Տէրոջը Հոգին իմ վրաս է , ուրոյ վասն խակ օծեց զիս, աղքատաց աւետարանելու , կոտրած սիրտ ունեցողներդ բժշկելու , գերիներուն ազատութիւն եւ կուրաց տեսութիւն քարոզելու ղրկեց զիս»։

Այս ամենը միայն պարզ և անմեղ ժողովրդեան ականջներն էր որ կը լսէր և միայն նոցա աչքերն էր որ՝ Յիսուսի վերայ կը հայէր . (1) իսկ աչք Քահանայապետից, Փարիսեցւոց և Դպրաց Նորա հետքն գտնելու և զԱնի դատել ու դատապարտելու համար բանաքաղութեան ելած էին, որպ վասն իսկ ասաց Աստուծոյ Որդին զիրենք զգուշացնելու համար «այլ ունիմ ու չէք տեսնար, ականջ ունիմ եւ չէք լսեր»։ (2)

Գ.

Մինչ Սաղիմ այս օրինակ դժպհի եղած էր և իր չարեաց մէջ այն աստիճան բազմացած որ՝ Աստուծոյ Որդին սիրտ է վիշտ համակեալ լսյաւ նորա վերայ. (3) այն պահուն Լուսոյ քարոզութեան ձայնը և հրաշից համբաւը Հրէաստանէն ի Հայաստան արձագանք դտաւ և հռչակեցաւ ։

Հայաստանի սարերն ու դաշտեր , լերինք , հովիտք և ձորք ցնծութեամբ ողջագուրեցին լուսոյ գալուստը ։

Հեռուէն, խիստ հեռուէն. Արշակունեաց հզօր գահուն վերայ տիրապետող Արշամայ որդին հեզահամբոյրն և միշտ խաղաղասէրն Աբգար

(1) Յովհ. ժ. 36.

(1) Ղուկ. Դ. 18. | (2) Մարկ. Ը. 18.
(3) Ղուկ. ԺԹ. 41.

Հայոց մեծայ թագաւորն հեռատեսեց լոյսն, որբեց իւր աչքերն և իւր բոլոր ուշն ու մտադրութիւն նուիրեց ի Յաղիմ։

Ինքնին մտախոհ ասաց. Երուսաղիմացւոց աչխարհի մէջ երևցող ու քարոզող Փրկիչն մեծ է քան զիս, մարդիկ չատ բաներ կը խօսին Նորա վերայ. արդարև Որդի Աստուծոյ է Նա. այն զօրութիւնք որ՝ Նորա ձեռօք կը գործուին՝ Աստուծոյ գործ է և ոչ մարդոյ. մեռեալներ յարուցանել —Աստուծոյ գործ է, մարդոյմէ մէկը չկայ որ՝ այդ կարենայ ընել (1). իսկ թէ՝ Նա ի Հայաստան դար ու ընդ իս բնակէր։

Հայոց թագաւորի սրտի մէջ ծագեայ Աստուածպաշտութեան և Քրիստոնէական Հաւատոյ լոյսն մէկէն ի մէկ արծարծեցաւ, վառեց ու լուսաւորեց Աբգարու հոգին և միտքը և դրեց առ Յիսուս Փրկիչ թէ «կամ Դուն Աստուած ես որ՝ երկինքեն իջած այդ աւետիքը կը գործես կամ Աստուծոյ Որդի ես որ՝ զայդ կընես»։

Այս հաւատոյ դաւանութեան հետ խնդիր կընէ և հրաւէր կը կարդայ Յիսուսի որ՝ այց ելնէ ի Հայաստան և բուժէ զինք, ընդ նմին «կը չնաչէ որ կրակէ Հրեայք ինձի կը տրտընջեան եւ զինձ չարչարել կ'ուզեն, բայց ես սգտի ու գեղեցիկ խաղաղ մ'ունիմ որ՝ երկուքիս աղ բաւ է (2)։

Որչափ սրտի պարզութիւն և անմեղութիւն. մեծի յիշատակաց արժանի դրուածք և պարծանք մերոյ ազգութեան։

Ծաղկազարդի օրն էր, մինչ ծերք և տղայք Հրէից Յերիքովայ և արմաւենեաց ոստովք Աստուածորդւոյն խնամարհաչուք դալուստը կատարած և չուանեայ խարազանաւ տաճարէն դուրս արտաքսուած էին Աստուծոյ տաճարն աւազակաց այր եւ առևտուրի տուն դարձնողաց խումբը, նոյն օրն էր որ՝ Հայաստանեայց ժողովուրդը Աբգարու խոստովանութեան դրոյ Յիսուսի Նազովրեցութեամբ Աստուծոյ Տաճարն կը մտնէ (1)։

Յնծութեամբ սրտի կընդունի Յիսուս Փրկիչ՝ Հայաստանեայց թագաւորի այն սրտաբուխ խոստովանութեան նամակը ի ձեռաց պատգամաւորացն Հայոց՝ իր երկու աշակերտաց միջնորդութեամբ Անդրէի և Փիլիպոսի, և ձայն կ'ամբառնայ

«Եհաս ժամ զի փառաւորեսցի որդի մարդոյ» (2)։

Երեսուն երկ.ք տարիներ աչխարհի երեսն մարդոյ հետ կենցաղավարող Աստուծոյ Որդին դեռ ևս մէկ օր՝ այս օրինակ սրտի հաճութեամբ և համակրական ընդունելութեամբ մը առ ինքն ընծայուած մեծարանքէն կամ եւանդուն չարժեալ իր փառաւորութեան ժամն հասած լինելն աչխարհի յայտնած չէր։

Հրէից և Հեթանոսաց իչխանաց հետ չատ անդամ տեսնուած, անոնց բարձակից և սեղանակից եղած, բնութեան ժողովրդեան ներկայութեան մեծամեծ սքանչելիքներ գործած, մինչ իսկ զինքը ժողովրդեան կողմանէ թագաւորեցուցանելու համար ըլլալիք յափշտակութենէն խոյս տը-

(1) Յոր. Բ. Գիրք Լ. | (2) Յոր. Բ. Գիրք ԼԱ.

(1) Յովհ. ԺԲ. 20. | (2) Յովհ. ԺԲ. 23.

ւած և մեկուսացած էր (1). և այժմ խինդ ի սիրտ հասաւ կըսէ որդւոյ մարդոյ վառաւորութեան ժամին «

Գոգցես երեսուն երեք տարիներ այս ժամուս և եթէ կըսպասէր, այս ժամուս համար կ'երկարաձգէր իւր չարչարանքը առ ի ընդունել Հայաստանեայց ժողովրդեան առ լինքն ունեցած հաւատոյ դաւանութիւնը :

Ոչ որպէս առ դաստ Ս. Առաքելոյ և կամ առ Պետրոս հարցմամբ « իսկ դուք զո՞ ասէք զինէն թէ՝ իցեմ (2) . այլ առանց աներևելու միայն լսելով Նորա ձեռօք գործուած հրաշալիքներն հաւատաք ընծայեց, որոյ առ. թիւ երանական պատասխանուոյ արժանացած է մերս Հայաստան՝ թէ « Երանի իցէ այնմ որ՝ ևառատայ ինս, իբր ոչ իցէ ևորա տեսեալ զիս, զի գրեալ է վասն իմ այսպէս, զի որք տեսանեն զիս՝ ոչ հաւատասցեն ինս, եւ որք ոչն տեսանեն ևոքա հաւատասցեն եւ կեցցեն » (3) :

Չ'էր տեսած Հայաստան զՅիսուս. չտեսաւ և Հայաստանի ժողովուրդն զՅիսուս , բայց Աստուած Նոյի և Հայկայ օրերէն տեսեր ու ճանչցեր էր զՀայաստան , որպէս անցեալն նոյնպէս ապագան իսկ տեսած էր , որոյ վասն վերանորոգեց Հայաստանի կեանքը գրելով թէ « յորժամ հանքարձայց առաքեցից զնի յաշակերտաց ասի ինոց, զի զգաւս ֆո բժշկեսցե եւ կեսցեն ֆեզ եւ որոց ընդ ֆեզ են շնորհեսցե » : (4)

Այս օրուընէ հիմն դրաւ Հայաստանեայց Ս. Եկեղեցւոյ չինուածոյն, և արդէն բարոյական առաջին Քրիստոնէական եկեղեցին հաստատեցաւ հեթանոսութեան մէջ. Աբգարոս սիրան վառեցաւ ու բորբոքեցաւ այն Աստուածախօս պատասխանւոյն վերայ, և Յիսուսի Փրկչական պատկերի առաջն՝ թագաւորական թագն վար առած խոնարհեցաւ և ծունր դրաւ և ալ աւելի հաստատուն հիման վերայ հաստատեց իւր հաւատքը և ակնդէպ ու անհամբեր կըսպասէր խոստացեալ Առաքելոյն դալստեանը :

Դ.

Եկաւ, հասաւ և այն պայծառ ու սիրալի օրն յորում Ս. Առաքեալն Թադէոս Աւետարան ի ձեռին կ'ուղայ կը մտնէ Եդեսիա և իւր քարոզութիւնը կը սկսի նոյն իսկ արքայական պալատէն, կը մկրտէ Աբգարը, ամբողջ թագաւորական արքունիքն, նախարարաց դասն ու բոլոր Եդեսիոյ բնակիչք :

Կը փակուին Մեհեանները, կը գոցուին կռատուններն և Յիսուսի Աւետարանական Լոյսն կը ճառագայթէ հաւատացելոց սրտերու մէջ, և Խաչի յաղթական դրօշակին տակ կը համախմբուին Ջրով և Հոգւով Սրբով մկրտուած, Հաւատով, Յուսով և Սիրով միացած, և այսպէս կը բազմանայ, կ'աճի և կը տարածի Քրիստոնէական Ս. կրօնն յաչխարհին Հայաստանեայց :

Լոյս և փրկութիւն երկուքն ի միասին Հայաստանի մէջ կերևի , Հայաստան Լուսոյ օթևան, Փրկութեան

(1) Յովհ. Ջ. 15. | (3) Նոր. Բ. Գիրք Լ.
(2) Ղուկ. Թ. 10. | (4) Նոր. Բ. Գիրք Լ.

Տաճար կը ձևանայ, Տիգրիս ու Եփրատ Մկրտութեան Աւազան։

Հազար և բիւր Հայեր լուսաղեղտեալք Հայաստանեայց Քրիստոնէական Ս. Եկեղեցւոյ Հաստատութեան առաջին Նաւակատիքն միակամ, միաբարբառ և միասիրտ կը տօնեն։

Հայոց չրթունք և լեզուք զՅիսուս Քրիստոս Աստուած և Որդի Աստուծոյ ըլլալ կը խոստովանին ու կ'օրհնեն։

Այսպէս սկիզբն կ'առնու Քրիստոնէութիւնն Հայաստանի մէջ, այսպէս Հայաստանեայց առաջին Ս. Եկեղեցւոյ Հիմնարկութիւն ու Հաստատութիւն կըլլայ 33րդ թուականին։

Հայաստան ի Տոց լուսոյ, սիրոյ և խաղաղութեան կը հանդի. Ծաղկապսակ կը յօրինի սեղանն Աստուծոյ, և փոխանակ գրօշելոյ կը կանգնի խաչն Փրկչական՝ ուր ընդ հովանեաւ նորին կ'ապաստանին ժողովուրդն Հայաստանեայց՝ հանդերձ իւր թագաւորաւն նախատարօք և զօրօք։

Ե.

Ա.յն որ՝ Իրեն հետևողայ, հանդիսա, երանութիւն, փառք չնորհել խոստացաւ ասելով թէ «Եկեք առ իս դուք ամենիք ո՛ր աշխատութեան բեռնաւ տակ ոգեպատ կը դասիք ևս զձեզ սիտի ոգեւորեմ»։

Ոգեւորեց զՀայաստան, լուսաւորեց և բարձրացոյց Հայաստանի փառքը, չնչեց ու ափուկ մեր Հայրենեաց վերայ, Սէր, Խաղաղութիւն, Փրկութիւն և Աղատութիւն։

Ոգեւորեց զՀայաստան, փոխանակ Մեհենաց ու Բագնեաց մէջ կռոց ու դրօշելոյ ծուռը դնելու, ուսոյց երկնից Արարչին միայն ծունը դնել և զայն միայն պաշտել ի բոլոր սրտէ։ Ոգեւորեց զՀայաստան, չորից Ս. Առաքելոց Թադէոսի, Բարթողիմէոսի, Թովմայի և Սիմոնի քարոզութեամբ հաստատելով՝ Հերձանոսութեան մէջ առաջին կաթուղիկէ Ս. Եկեղեցին Հայաստանեայց. ոգեւորելով Հայաստանի մէջ ցիսուսի անկած այգւոյն ուռերն որոյ Որթն նոյն ինքն ցիսուս և Հայրն Աստուած նորա մշակն է։

Ա.յս Աստուածային ոգեւորեցուցմանն չնորհն է որ՝ 18 դարէ ի վեր այնչափ ծանր ու դժնդակ հալածանքներ կրելէ ետք այսօր նախնի իշխանական՝ փառաց աւերածոյն վերստակաց վերայ Աստուածուստ հաստատեաւ կաթուղիկէ Եկեղեցին Հայաստանեայց կանգուն կը մնայ։

Ա.յս ոգեւորող և զօրացուցիչ Աստուածն էր որ՝ ըսաւ մինչ ինք առ Հայր կ'երթար թէ «Ահա ամենայն օր ես ձեզի հետ եմ մինչեւ աշխարհիս վերջը»։ (1)

Ընդ մեզ է Աստուած, նա բարձրացոյց ու փառաւորեց եկեղեցին Հայաստանեայց. Նա վանեց խաւարն ու լոյսն բերաւ. Նա Հայ ժողովրդեան ի փրկութիւն կենաց առաջնորդեց Իր Ս. Աւետարանաւն, Նա պահեց ու պաշտպանեց Իր հաստատած Եկեղեցին։

Պաշտենք, սիրենք ու մեծարենք ուրեմն այն Ս. Եկեղեցին որ՝ առաջին Քրիստոնէական Եկեղեցին է Հերձանոսութեան մէջ. այն եկեղե-

(1) Մատթ. ԻԸ. 20.

յին որ՝ ղմեզ ծնաւ ի Քրիստոնէութիւն. այն որ՝ նուիրագործեալ ու պանծալի է իր բաղումս նահատակութեամբը, փառաւորեալ իր անհամար Սուրբերովն, և պաշտպանեալ ընդ հովանեաւ ամենակարողին Աստուծոյ։

ԱԶԳԱՅԻՆ

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՆ ՊԱՐՏՔ ՄԸ

Ա.մեն. Սրբազան Պատրիարք Հօր և Ազգ. կեդրոնական Վարչութեան Թատր ժողովոյ կողմէն Հանդէսիս հրաւարակութեան մասին ցոյց տըրուած քաջալերն ու բարոյական ձեռնտուութիւնն պարտաւորած է Հանդէսիս Խմբագրութիւնը որ՝ իր հրատարակութեան այս առաջին օրն իր շնորհակալիքն հրապարակաւ յայտնէ։

Հանդէսս որ իր նպատակին մէջ բերրի և արգասաւոր ըլլալու համար՝ ընդհանուր Ազգին պաշտպանութեան և ձեռնտուութեան կը կարօտի, կը կարօտի նաև Ս. Պատրիարք Հօր և Ազգ. Վարչութեան հովանաւորութեանը։

ՊԱՅՄԱՆԱԿԱՆ ՇՆՈՐՀԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆ

Համայն Թուրքիոյ հպատակ Քրիստոնեայ Ազգաց վարելմի ողջոյնի պահանջման՝ Համեմատ Պատրիարքական Գահակալութեան շնորհաւորութեան միջոցին՝ յետնութեան ու առաջնութեան խնդիր չկայ, այլ հաւասար իրաքանչիւր ազգի Պատրիարքն կամ կրօնական Գլուխն՝ նոր ընտրեալ Պատրիարքի շնորհաւորութեան անձամբ երթալ պարտաւոր է։

Մինչ ցարդ այս սովորութեամբ էր որ՝ կը վարի Հայոց և Յունաց Պատրիարքարաններն։

Սա օրերն որ՝ մեր նորընտիր Ա.մեն. Տ. Ներսէս Ս. Պատրիարքի գահակալութիւնը շնորհաւորելու այցելութիւնք կըլլան, Յունաց պատրիարքարանն յանուն շնորհաւորութեան սա պայմանն կ'առաջարկէ Տիմիթրաքի Զօլաքեան էֆէնտիի միջոցաւ թէ՝ նախ Յունաց Պատրիարքական Դեր. Փոխանորդն ընդ նմին երկու Եպիսկոպոսունք ի դիմաց Ս. Պատրիարքին Յունաց՝ մեր Ս. Պատրիարքին շնորհաւորութեան գան. անկէ անմիջապէս նոյն օրն կամ առաւելն հետեւեալ օրն՝ մեր Ա.մեն. Ս. Պատրիարքն Յունաց Պատրիարքարանն երթայ, և յետ այսմ բարեհաճի Յունաց Ս. Պատրիարքը մեր Ա.մեն. Ս, Պատրիարք Հօր ընտրութեան շնորհաւորութեանը գալու։

Մեր Ազգ. Պատրիարքարանն իրաւամբ մերժողական պատասխան կուտայ այս պայմանական շնորհաւորութեան, և միթէ Յունաց Պատրիարքարան կընդունի՞ այսպիսի պայման մ'ալ իրեն համար։

Ասիկայ Յիսուսի Աւետարանի եղբայրութիւնը և Սէրը քարոզող պաշտօնէին առաջարկեալ պայման է, առանց յուշ ածելու թէ՝ «Զեզմէ մեծ ըլլալ ուզողն՝ ձեզմէ ամենեւին փոքր եւ ձեր ապաւորն թող ըլ-

շայ» ըսաւ Աստուծոյ Որդին։

Այս նոր պայմանադրութեան առաջարկութիւնը Ս. Աւետարանի սկզբունքէն բոլորովին օտար և հեռի ըլլալով հանդերձ՝ հեռի է նաև քաղաքակիրթ աղգայ ունեցած քաղաքական սովորութենէն։

Հարք սուրբք, եթէ՝ մեծարիլ ու պատուիլ կ'ուզէք, սորվեցէք ու սորվեցուցէք պատուել զայլս։

Ինչ որ կը կամիք ձեզ ընեն և դուք զայն այլոց ըրէք։

Այս է սիրոյ, եղբայրութեան և Քրիստոնէութեան պարտքը։

ՀԱՆԴԷՍ

ԳԱՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՆ

ԱՄԵՆ. Տ. ՆԵՐՍԷՍ ՎԱՐԺԱՊԵՏԵԱՆ

Ս. ԱՐՔԵՊԻՍԿՈՊՈՍԻ

ՆՈՐԱՊԱՏԱԿ ՊԱՏՐԻԱՐՔԻՆ Կ. ՊՕԼՍՈՑ

Ամեն. Տ. Ներսէս Սրբազան Հօր Պատրիարքական Ընտրութեան եւ Միահանադրական Ուխտի կատարուելէն ետք՝ Գահակալութեան հանդէսն ալ խիստ չքեղ կերպով կատարուեցաւ անցեալ շաբաթ օր։

Կայսերական Պալատեն Բ. Արարողապետ Վսեմ. Ֆէրուհ էֆէնտի՝ չորս պալատական կառքերով և 12 զարդարուն ձիերով ի Պատրիարքարան հասաւ առաւօտեան ժամ 3ին միջոցներն հրաւիրելու Ամեն. Ս. Պատրիարքն ի կայսերական պալատն։

Սովորական ընդունելութիւնք ըստ արժանւոյն կատարուելէ ետք՝ Ամեն. Ս. Պատրիարք Հայրն Բ. Արարողապետ էֆէնտիի հետ առաջին կառքն նստաւ իր դէմ ունենալով Բաբու-Բիհեաի Ճրէնկեան էֆէնտի, և կառքին ետևէն 12 վարդապետք վեղար ի գլուխ և ձիաւոր։

Բ. կառքն կը դանուէին Գեր. Տ. Խորէն Նար-Պէյ և Գեր. Տ. Մամբրէ Սրբազաններն։

Դ. կառք Ս. Երուսաղէմի և Պօլսոյ Գեր. Փոխանորդ Ս. Հարք, Բ. և Գ. կառաց շուրջն կընթանային 10—12 Քահանայք։

Ուրիշ կառաց մէջ ալ նստան՝ Արժ. Տ. Փիլիպոս և Տ. Ամբրոսիոս Վարդապետք. Քաղաքական ժողովէն Մամիկոնեան և Խնդիրեան էֆէնտիներն, Տնտեսական և Ելմտական խորհուրդներէն Քիւրքճիւպաշեան Բարթող և Փափազեան Երեմ էֆէնտիներն և այլք։

Այն կառաց ետևէն կ'երթային Ազգային Պատրիարքարանի Դիւանատան Պաշտօնեայք ձիաւոր։

Սոյն հանդիսաւոր ուղեկցութեամբ ժամ 4ին քառորդ մնացած Տոլմա Պահճէի կայսերական Պալատը հասան, և հոն կէս ժամու չափ հիւրընկալութեան սենեակներն նստելէ և սուրճ խմելէ ետք. Ա. և Բ. Արարողապետ Վսեմ. էֆէնտիներու առաջնորդութեամբ Ամեն. Ս. Պատրիարք Հայրն Օգոստափառ Կայսեր ներկայացաւ Գեր. Տ. Խորէն և Գեր. Տ. Մամբրէ Սրբազաններու և Բաբու Բիհեաի էֆէնտի հետ։

Ամեն. Ս. Պատրիարքն դղեցաւ մի շաղ ծանրագին շուրջառ և երկու Սրբազան Եպիսկոպոսունք հարեւ փիլօն։

Օգոստափառ Կայսրն ուրբի վերայ կեցած ընդունեց զՍ. Պատրիարքն և երբ Ն. Սրբազնութիւնն իր պատրաստած ուղերձն տաճկերէն լեզուաւ ընթեռնուլ սկսաւ՝ ալ աւելի մի քանի քայլ յառաջ եկաւ վեհ. Սուլթանը և հաճութեամբ ուշադրութիւն մատոյց ընթերցուածոյն։

Ա հաւասիկ ուղերձին պատճէն.

Փառիչահըմ.

Էմտատը մուազզամընըզտան Ֆաթիհ Սուլթան Մէհհէմմէտ Խանը Սա'նի հազրէթլէրինին եէտի Շահանէսի իլէ թէ'սիս վէ իհէա պույրուլմուշ օլան Տէրի Սաատէթ էրմէնիան Պատրիքլիկինին մին զայրի խաթիհգադ էօհտէի ամիզիէ թէվֆիհ պույրուլմուշ օլմասընտան տօլայը արզը թէճէքքիւր վէ ուպուտիկէթ զըմընընտա հուզուրը Շահանէլէրինէ եիւզ սիւրմէք չէրիֆինէ նայիլ օլըդըմտան, պու ապատ գապով իթմէզ գուլլէրինէ եէնի պաշտան հայաթ պախշ օլունմուշ տըր։

Փառիչահըմ, պունճա եիւզ սէնէլէրտէն պէրու Թախթը Ալիպախթը Օսմանկյ սարըլըշ վէ Սալթանաթը Սէնկյկլէրինին թէպպայիէթի իլէ միւֆթէխիր վէ միւպահիհ պուլունմուշ օլան էրմէնի միլլէթի գուլլէրի, սատագաթը գատիմէլէրինի ալէտտէվամ իճրա վէ իպրազ իտէճէքլէրինի վէ էլթաֆ վէ ինաեաթը ճէվիլէի Շահանէլէրինէ հէր ան ու տագիդատա միւհթաճ պուլունտուգլարը պու կիւն տախի վասիթայը ամիզանէմմէ հուզուրը Շահանէնիզէ արզ ու սէյան իտէրլէր։ Էրմէնիան միլլէթի՝ անճադ սահէի թէպպաաբէրվէրլէրինտէ օլմուշ վէ օլաճաղընտան թէճէքքիւր վէ մահկէմէթլէրինի լիսանը գատրը ահգարէնէմմէ խաքիրաի Հիւմայունլէրինէ արզ ու սէյան իթմէկէ լուզթը քեաֆիյէ պուլունմամըշ տըր։

Հէման ձէնապալը Հազ Վէլինկմէթը սիմինէթիմիզ Փառիչահը թէպպաաբէրվէր վէ Շէհինշահը Ատաղէթ քիւսթէր էֆէնտիմիզ Հազրէթլէրինի քեաֆֆէի էդտարը քեշֆնեէտէն մասուն վէ սէրիր արայը չէվքէթլէ տայիմ վէ էպէտսունունում պուլյուրսուն ամին։

Վեհ. Սուլթանն հետեւեալ պատասխանը տուաւ։

Միլլէթինիզ նամընա օլան տուա վէ թէէֆֆիւրինիզի մա մէվնունիյէ գապուլ իրշիմ. թարաճը փաշիճահանէմտէն էլթաճ վէ իճայէթէ նայիլ օլմագտա օլդուդընըզը գիfr իթմէնիզէն մահզուզ օլտում վէ լուրճ վէ իճայէթիմի իճա իտեճէկիմի պէեան իտէրիմ.

Որոյ ի պատասխանի՝ Ամեն. Ս. Պատրիարքը հետեւեալ բարեմաղթութիւնը ըրաւ։

Ձէնապալը Բապսիւլ ալէմին՝ Շէվքէթլու գուարէթլու Փէմալը Մէրհամէթլու Ազամէթլու Փառիչահը Ալէմինա Վէլինկմէթ սլի մինինէթիմիզ էֆէնտիմիզէ՝ ուղուն էօմիւրլէր իհսան էյլէսին, ամին։

Ժամ 4½ին կայսերական պալատէն ելաւ ուրկէ մինչև ի Բ. Դուռն ճանապարհի երկու անցքերն Հայ ժողովրդեան խուռն բազմութիւն մը ինչպէս նաև բազմաթիւ օտարազգիք հանդիսատես կեցած էին։

Ղալաթիոյ Ս. Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ պատուարժան քահանայից դասն. Թաղական Խորհուրդն և վարժարանի սանունք փողոցին վերայ երգօք և դափնեաւոյ ոստեր ի ձեռին դիմաւորեցին Սրբազան Պատրիարքն և այս միջոցին ի պատիւ Ն. Սրբազնութեան Հայոց և Յունաց եկեղեցեաց զանգակներն կը հնչէին։

Ամեն. Ս. Պատրիարքն Բ. Դուռն հասնելուն ուղղակի Մեծ Եպարքոսին սենեակը գնաց. անտի արտաքին դռրծոց և ահ.քեամը առիլլեի վսեմ. Նախարարաց և պետական խորհրդոյ նախագահին, ուր սովորական ընդունելութիւնք կատարելէ ետք կառքերն համբայ ելան և մինչ Սուլթան Մահմուտի դամբանարանին առջեւ եկան՝ հոն Սրբազան Պատրիարքն վար ինջաւ կառքէն և դամբանարանին մոտենալով քանի մը վայրկեանի չափ լռիկ աղօթեց մեր Օգոստափառ կայսեր հոր հանգուցեալ Հայասէր Սուլթան Մահմուտ Ինքնակալին յիշատակին համար։

Ցետոյ դարձեալ կառքն նստելով՝ Գաղըրկայ լիմանը սպասող երդեցիկ դպրաց առաջնորդութեամբ հասաւ ի մայր եկեղեցւոյ դուռն՝ ուրկէ շուրջառ առնելով՝ ելաւ Ս. Բեմն, աղօթեց ու բարեմաղթեց վեհ. Սուլթանին կենաց ու բարօրութեան և Օսմանեան պետութեան յաւերժ հաստատութեան, տէրութեան նախարարաց և ղօրաց. երկրին բոլոր հպատակաց և Հայ ժողովրդեան բարօրութեան սիրոյ և միութեան համար. ժողովուրդք ամենքն ալ միաձայն ամեն ասելով արձակեցան։

Դարձեալ հանդիսիւ Ամեն. Ս. Պատրիարքն Բ. Սրարողապետ էֆէնտիի հետ ի Պատրիարքարան գնաց և հոն մեծ դահլիճն նստելով՝ բոլոր եկեղեցական հարց և ժողովրդոց շնորհաւորութիւնն ընդունեց։

Գեր. Տ. Խորէն Սրբազան ի դիմաց եկեղեցական դասուն թարգմանն հանդիսանալով բացատրեց եկեղեցւոյ Պաշտօնէից ղրկած ուրախութիւնը Ն. Սրբազնութեան այս բարձր կոչման վերայ, միանգամայն եկեղեցականաց վիճակն և թէ՝ Ազգին յառաջադիմութիւնն իր դահակալութեան շնորհիւ ալ աւելի բարձր և վսեմ դիրքի վերածուիլն տեսնալու փափաքն յայտնեց։

Ն. Սրբազնութիւնը պատասխանեց թէ՝ լինք միայնակ չ'է ձեռնհաս, այլ հասարակաց միութեան կը կարօտի. ղօրութիւնը միութեան մէջն է ըսաւ, ինչ որ ալ գործեմ ձեր աջակցութեան պէտք ունիմ։

Գեր. Տ. Խորէն Սրբազան միութեամբ եկեղեցական դասուն՝ միաբերան և միակամ Հայաստանեայց Ս. Եկեղեցւոյ փառաց և Ազգային յառաջադիմութեան համար աշխատիլ խոստացան և համբուրելով Ն. Սրբազնութեան Ձեռն մեկնեցան։

Ա.յսպէս մեծաւ շքով կատարեցաւ Ամեն. Ս. Պատրիարք Հօր Գահակալութեան հանդէսը Տէրութեան և Ազգին կողմանէ արտաքոյ կարգի ընծայեալ մեծարանօք։

Կը բարեմաղթէ Լուսոյ Խմբագրութիւնը որ՝ սոյն շքով և մեծարանօք ընդ երկար վայելէ Ազգն Ն. Բարձր. Սրբազնութեան խոհական և դործունեայ պաշտպանութեան եւ Հայրական շնորհաց արդասիքն, և որպէս Ն. Սրբազնութիւնը յատենի Ազգ. Ընդհանուր ժողովոյ աղերսեց առ Աստուած թէ՝ «Ամեն իմ գործս չէ այլ Քու գործդ է ով ամենազօր Աստուած,» Ան Հզօրն Աստուած զօրավիդ և պաշտպան Իւր ըլլայ միշտ և կարողութիւն պարգևէ Հայաստան-

հայց Ս. Եկեղեցւոյ փառաց և Ազգային յառաջդիմութեան համար օգտակար և բազմարդիւն գործերով արդիւնաւորել Իւր Պատրիարքութեան օրերն, և այն Ազգին ընդհանուր դոհունակութեան և համակրանաց որ՝ Իւր հանճարեղ և զգօն վարկովն արժանացած է՝ այն ընդ միշտ անեղծ և անայլայլելի մնայ։

ԹԴՊ ՏԱՐԵԴԱՐՁ

ԱԶԳ. ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Անցեալ կիւրակէ օրն ըստ սովորութեան Ազգ. Սահմանադրութեան ԺԴ[րդ] տարեդարձի հանդէսն այս տարի ևս կատարեցաւ ի Հիւնքեար-Իսկելէսի։

Պէյքօզի Ս. Նիկողայոս Եկեղեցւոյ մէջ Գեր. Տ- Մամբրէ Սրբազան հանդիսաւոր Ս. Պատարագ մատոյց, յաւարտ Ս. Խորհրդոյն օրուան պարագայիւ համեմատ Քարոզ խօսեցաւ, բացատրելով Սահմանադրութեան օգուտներն և օրէնքին կարևորութիւնը և բարեմաղթութեամբ կնքեց իւր խօսքը։

Հանդիսականք նուագարանաց առաջնութեամբ Հիւնքեար-Իսկելէսիի դաշտավայրն գնացին և մինչև երեկոյ անդ ժամանակ անցուցին։

Ուրիշ տարիներէ նուազ էր Հանդիսականաց բազմութիւնը և Հանդիսին չքեղութիւնը և գրեթէ զբօսավայրն բնաւ պատրաստութիւն տեսնուած չէր։

Ազգային Հանդիսի մը սոյն օրինակ անպաշտօն կերպարանք տրուելն մեր ցաւն յայտնելով հանդերձ՝ մեզ պարտք կը համարինք սերիլ ժամանակ սորա պէտքին վերայ խօսիլ։

ՉԱՅՆ ԳՈՒԺԻՑ

Ի ՌՈՒՍԻԱՀՆԱԿ ՀԱՑՈՑ

Մեր վարժարաններն Ազգային դպրոցութեան տաճարները են՝ ուր Հայ մանկտին կ'ուսանի իր կրօնն, իր լեզուն և իր Ազգութիւնն։

Ազգային դպրոցութեան տաճարներն անմեկին են մեր Եկեղեցիներէն, Եկեղեցի և Դպրոց մի նոյն նշանակութեամբ առնուած են իբր կրօնական Ազգի մը հաստատութիւնք։

Եկեղեցւոյ մէջ կատարելոյ համար կրօնի ուսումն քարոզութեամբ կ'ուսանդի. իսկ տղոց համար ազգային վարժարանաց մէջ դաստիարակութեան եղանակաւ։ Ազգային հարստութեանց ժամանակաց մէջ մեր Նախնիք մի և նոյն նպատակաւ վանքեր ու Մենաստաններ շինած են Հայ մանկտւոյն ուսման և կրթութեան տեղի և այն վանքերէն դուրս եկած են հանճարեղ և ուշիմ պատանիներ, զգօն դրիչներ, երկիւղած և առաքինի սրտեր։

Բազաքաց մէջ այս վանքեր և Մենաստաններ չկան. ասոնց տեղ ամեն Եկեղեցեաց մերձ մեյմեկ վարժարաններ կանգնած են Հայ մանկտւոյն ուսման և կրթութեան տեղի։

Ուր եկեղեցի մը կայ. հոն նաև դպրոց մ'ալ կայ. դպրոցն եկեղեցւոյ նախադուռն կամ նախագաւիթն է,

ուր դվհսաւորաբար կ'ուսուցուի Քրիստոնէական Ս. Կրօնն, Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ վարդապետութիւն, Հայկական լեզու և Ազգային պատմութիւն։

Այս վարժարաններէն կը ծնին Հայաստանեայց Ս. Եկեղեցւոյ որդիք, մտքի լուսաւորութեամբ և սրտի մըշակութեամբ զարդացեալ։

Այս դպրութեան տաճարներն Հայ մանկանց զարգացման որթանն և ապագայ Հայութեան կենաց օթևան է, ուրկէ նորէն պիտի ծնանի մեր ազգութեան զաւակն։

Հայոց դպրութեան տաճարներն անբռնաբարելի են, անոր ձեռք երկընցնող և անոր վերայ ծանրացող օտարն՝ կ'ուզէ ապագայ Հայութիւնն իր օրօրոցի մէջ խեղդամահ առնել։ Ոճիր մ'է այս Աստուծոյ, մարդկութեան և ազգութեան առջև։

Մերվարժարաններն եկեղեցւոյ մէկ մասն է և անբաժան անկէ. եկեղեցւոյ գանձոնն կը կառավարուին, և որոց վերին տեսչութիւնն և հսկողութիւնը եկեղեցւոյ իրաւունքն է։

Եթէ Հայոց դպրութեան տաճարներու աղատ կացութեան և եկեղեցւոյ իրենց վերայ ունեցած տեսչութեան և հսկողութեան իրաւունքը ձեռքէ հանուի և օտարաց մատնուի, նոյն պահուն ապագայ Հայութեան գերեզմանն փորուած է։

Ռուսաստանի մէջ եղած ազգային վարժարանաց վիճակն այս ազգակուլ վտանգին մերձ ըլլալն դուժեցուն արդէն ազգային թերթեր։

Ռուսաստանի Հայոց եկեղեցւոյ իր վարժարանաց վերայ հսկելու հետեւաբար իր որդւոց իր կրօնն, իր վարդապետութիւնը, իր լեզուն և իր պատմութիւնն ուսուցանելու իրաւունքը ձեռքէ կորզելու փորձեր կ'ըլլան, որոյ հետևանքն Հայաստանեայց Ս. Եկեղեցւոյ ինքնօրէնութեան և Ազգութեան ապագային մահ կ'ըսպառնայ։

Մեր Հարք իրենց գաղթականութեանց մէջ, ամեն ուրեք ուր որ ալ երթային, որ աերութեան երկիրներ ալ գաղթած են՝ իրենց պայմանաց մէջ եկեղեցի և Դպրոց այս երկուքն ալ աղատ, անբռնաբարելի և ինքնօրէն ըլլալ պահանջած և խնդրած են և այնպէս ընդունուած է։ Բայց այսօր Ռուսիոյ մէջ նոր օրէնք մը այնպէս կը տրամադրէ երեր որ հպատակ ազգաց (Հայոց) վարժարանաց բարոյական տեսչութիւնը կառավարութեան վերայ պիտի ըլլայ, և ամեն մէկ վարժարանաց մէջ մէյմէկ Պրօկուրոր պիտի նստի։

Հայն իբր կրօնական Ազգ Հայաստանեայց Ս. Եկեղեցւոյ մէկ նուիրական ու անբռնաբարելի իրաւունքն չ'է կարող և ոչ մէկ ժամանակ այս կամայն քաղաքականութեան զոհել։

Հայոց համար մի և նոյն նշանակութիւնն ունի Եկեղեցի և Դպրոց, և ասոնցմէ դուրս իր բնիկ ազգութեան էութիւնը պահող կապ չկայ։

Մեր Ազգային վարժարանաց մէջ որպէս առաջ ասացինք՝ մեր լեզուն, մեր կրօնն, մեր ազգային պատմութիւնը կ'ուսուցուի, եթէ՝ կայ ուսում մ'որ Ռուսիոյ կառավարութեան սկզբան դէմ ըլլայ՝ բացարձակապէս թող արգելուին, իսկ եթէ քաղաքական

իր ազգեցութեան տակ առնելով՝ մեր կրօնն, մեր Եկեղեցւոյ վարդապետութիւնը, մեր լեզուն և մեր ազգային պատմութիւնը ուսուցանելն արդիլել և այդ միջոցով ի մի ձուլման քաղաքականութիւն յառաջ տանել է, այդ չըսեմք անկարելի իրեն համար, բայց Հայ ժողովրդեան համար անտանելի է։

Հայն իր կրօնն, իր Լեզուն և Ազգութիւնն պահելու համար ամեն բան կորսյս, և այսօր Եկեղեցի և Դպրոց մը միայն ունի որ իր էութեան հետ կապուած է։

Վերջո՛ւր Եկեղեցի և Դպրոց և ահա վերայ կը հանի Ազգութեան մահն։

Ռուսաստանի մէջ եղող մէկուկէս միլիոն ընտիր Հայ ժողովրդեան վիճակն ալ այս օրինակ ծանրանալու վերայ է, եթէ լուէ ազգը, և եթէ իր վարժարաններն բարոյապէս յարբունիս դրաւուելու խնդիրը իրականութիւն գտնէ և օտար ձեռքեր հոն մտնեն, կէս դար եաքը Ռուսիոյ հողին վերայ Հայ անունով մարդ չմնար։

Կ՚ըսեն թէ Վեհ. Սրբազան Հայրապետն իսկ հաւանութիւն տուած ըլլայ այսմ, բայց թերևս այս գոյժն ստուգութեան կարօտ և անհատնական կը թուի մեզ։

Ռուսիոյ հիւպատոսարանէն ի Պատրիարքարան ծանուցագիրը մ՚ալ հասած է ըսաւ Օրագիրը իբրև դուժարար Վեհ. Ս. Հայրապետի հաւանութեան։

Այս ծանուցագիրն կէս պաշտօնական էր և անստորագիր, թերևս քաղաքագիտական ձևի մը տակ ծածկեալ՝ կատարուած կամ կատարուելիք իրողութեան մը դուժարար։

Եթէ ստուգիւ Վեհ. Ս. Հայրապետն հաւանութիւն տուած է, ըսել է Ռուսիոյ Հայն անպաշտպան մնացած և զրկուած է Ս. Հայրապետի միջնորդութենէն և օգնութենէն, և մէկուկէս միլիոն Հայ ժողովրդեան աղդութիւնն մահամերձ է։

Եթէ այսպէս է կը մնայ ուրեմն մեր Ռուսաբնակ ազգայնոց որ՝ ազդութեան ապագան այդ կործանմանէն ազատելու համար՝ ամեն տուն Հայկական նախակրթարաններու վերածել և ամեն Եկեղեցւոյ գաւիթներն ու ժողովրդատեղին իրենց որդւոց և դստերաց ուսումնարանոց, ուսուցանելու Հայ մանկտւոյն իր լեզուն և ազգութիւն։

Վեհ. Ս. Հայրապետն եթէ ստուգիւ իր հաւանութիւնն տուած է՝ այս խընդիրն երթալով պիտի ծանրանայ և հետևանքն իսկ աղետալի պիտի ըլլայ։

Բայց մենք չենք ուզեր հաւատալ քանի որ Նորին Ս. Օծութիւնն կրնայ իմաստասիրել թէ՝ այդ տեսակ առաջարկութեան մը հաւանութիւն տալու հետևանքն ինչեր չեն յառաջ գար, և քանիօն կը կրկնապատկեն աղդին աղէտներն և կորստեան դռներ կը բանան։ Սակայն թէ՝ ինչո՞ւ լռութիւն կը պահուի և մինչ ցարդ բնաւ եղելութեանց վերայ տեղեկութիւն չեն հաղորդուիր Ազգ. կեդրոնական վարչութեան, ըստ մեզ չատ կարելի է թէ՝ այդ ալ իր քաղաքագիտական կողմը ունենայ, որպէս Ռուսիոյ մէջ հրատարակուած Հայ թերթերն իսկ Ազգային այս կենսական խնդրոյն վերայ լռութիւն կը պահեն։

Այսու ամենայնիւ ինչ որ ալ ըլլայ

դոնէ մոքերն ի յուզմանէ հանդարտեցնելու համար ի մանաւորի խնդրոյն վերայ փոքր ի շատէ Հայրարար տեղեկութիւն հաղորդել առ Ազգային կեդ. վարչութիւնն անկ է Վեհ. Ս. Հայրապետին և այսմ կ'ըսպասուի անհամբեր ։

ԶՄԻՒՌՆՈՅ ԽՆԴԻՐ

Նախորդ Ազգային վարչութեան խառն ժողովը Գեր. Եղիսեան Սրբազանը ի Զմիւռնայ ղրկած է Առաջնորդական տեղապահի տիտղոսով, հրահանգ տալով որ՝ վիճակին մէջ արդէն Սահմանադրապէս կազմեալ և աղգովին ընտրուած ժողովոց իրաւանց հսկէ և Սահմանադրական օրէնքը գործադրէ ։

Գեր. Եղիսեան Սրբազան Ազգային վարչութեան տուած հրահանգին համեմատ վարուելով՝ պաշտպան կը կենայ Ազգային ժողովոց և կը տակայ արիաբար այն դաղտնի դաւադրութեանց և դժպհեի յարձակմանց դէմ որ՝ տապալումն ու կործանումն կ'ըսպառնային Սահմանադրապէս հաստատեալ ժողովոց ։

Անոնք որ՝ օրէնքէն դժգոհ էին և անհամարձակ օրինաց դէմ կռուելու՝ օրինաց գործադրող պաշտօնէին դէմ մարտ յարուցին, և առանց Ազգին և Եկեղեցւոյ պատուոյն լնայելու՝ բարձրաստիճան հոգեղեցական մը ձրի ղրկարտութեամբ յանկնկալս ի Պոլիս կոչել տալ յաջողեցան ։

Ո՞վ է՝ յանցաւորն, Եղիսեա՞ն Սրբազան թէ՝ օրէնքէն խուսափողներն ։

Գեր. Եղիսեան Սրբազան լինչին ի Զմիւռնայ չգնաց, կեդրոնական վարչութիւնն էր նմա պաշտօն տուաւ և խրկուն. եթէ՝ Եղիսեան Սրբազան յանցնած է իր պաշտօնին դէմ պէտք է պատժել ու պատուհասել, եթէ չէ՝ յանցաւորն պէտք է գտնել ու զանի պատժել ։

Գեր. Եղիսեան Սրբազան եկեղեցւոյ մէկ Աբք եպիսկոպոսն և Ազգին պաշտօնեայն էր, պաշտօնն իր չէր այլ Ազգին էր, պաշտօնեայն իր պաշտօնին ընդունած հրահանգն ճիշդիւ գործադրելուն համար անարգուած և ձրի ղրպարտութեամբ ի Պոլիս կոչուած է ։

Կը կրկնենք եթէ՝ Գեր. Եղիսեան է յանցաւորն պէտք է պատժել եթէ չէ՝ Ազգային իշխանութեան պատուոյն դէմ եղած անարգանաց ի հատուցում պէտք է վերադարձնել Եղիսեան Սրբազան ի Զմիւռնայ ի դլուխ հանել իրեն ստանձնած պաշտօնը ։

Այս կը պահանջէ Ազգին պատիւը և այս կը խնդրէ այսօր Զմիւռնոյ ընտիր ժողովրդեան սիրեղ մեծագոյն մասը, և որով միայն կը յուսայուի բարձացուած խաղաղութիւնը ձեռք բերել ։

ԴԱՐՁԵԱԼ ԶՄԻՒՌՆԱՅ

Զմիւռնայէն երեկ մեզ հասած մանաւոր թղթակցութիւն մը կը ծանուցանէ թէ՝ տեղւոյն ժողովրդեան 100ի չափ Հայ ընտանիք բողոքականութեան դիմելու մտադիր են։

Չեմք կարծեր որ՝ եթէ ստոյգ է

այս լուրը, այդ ընտանիքներն իրենց առաջադրութիւնը դործով կատարեն, վասն զի այդպիսի միջոց մը լաւ և յաջողարդիւնք մը չկրնար ունենալ որ իրաւունք պահանջողներուն կամքին կատարումը վտանգներու ծառայէ :

ՕՐԱԳԻՐ

Իգմիւռնացիք, եթէ Ձեզմէ կողոպտուածն ձեր իրաւունքն է՝ ինչո՞ւ կը վարանիք և ինչո՞ւ այնօրինակ մը տադրութեան մը ծնունդ կուտաք ձեր մտքի մէջ որ՝ յանուն ՊՄիւռնոյ Հայ հասարակութեան լսել բնաւ ներելի չէ :

Հայաստանի խորերն եղող և ամեն օր հարստահարեալ ու հալածեալ ժողովուրդն ո՞ւր դիմէ . . . :

Կը սիրեմ զՁեզ Զմիւռնացի՛ք, քաջ է՛ք, քիչ մ՛ալ տոկացէ՛ք :

Իրաւունքն կը հալածուի՝ բայց չ՛մեռնիր, Նա Ձերն է, վաղ կամ ուշ նաղան կ՛ուզայ ՁեՁ կը գտնէ :

ՀՐԱՉԵԱՑ

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ

ՆԱԽՆԱԿԱՆ ՊԱՐՏՔ ԾՆՈՂԱՑ

« Ո՞ իցէ իմէնջ մարդ զոր խնդրիցէ որդի իւր հաց միթէ քար տայցէ նմա և կամ խնդրիցէ ձուկն միթէ օձ տայցէ նմա » : (1)

ՅԻՍՈՒՍ ՔՐԻՍՏՈՍ

Ա.

Ընդհանրապէս ծնողաց պարտականութիւնք այն օրը կըսկսի երբ որ՝ իրենք նմանի մը կունենան. զոր խնամել, կրթել ու դաստիարակել արժան է հայրական ու մայրական դրօսանօք : Բայց թէ, ի՞նչ են ծնողաց պարտք և ո՞ր օրուընէ կը սկսի. այն ամենէն կարևոր և ամենէն օգտակար է խօսիլը :

Ծնողաց նախնական պարտք առ որդիս դէխաւորաբար երկու են, մին մարմնոյ և միւսն հոգւոյ պատշաճեալ :

Մարմնոյ պատշաճեալ դաստիարակութեան վերայ. շատ լինչ չունինք խօսիլ, բայց չենք ալ ուզեր բոլորովին զանց ընել, զի հոգին մարմնոյ հետ միացած ըլլալուն, միոյն մշակութիւնը միւսոյն վերայ ալ կը ներգործէ :

Բ.

Տղան երբ կը ծնի ընտանեկան սեռոյ վերայ ուրիկ կը հանդչի իրեն համար պատրաստուած օրօրոցն, այն իրեն վարժոյն է. հոնկէ կը ծանօթանայ իր ծնողաց, իր եղբարց, քերց և այլ տանը մէջ եղողներուն և կը կարծէ թէ՝ անոնք միայն են աշխարհիս բնակիչներն, և այն իր բնակած սենեակն է իր ծնած աշխարհն :

Տղուն ծննդեան առաջին տարիներն խիստ խեղճ են, կարօտ մեծի զգուշութեան և խնամոյ :

Նա անբաւական էակ մ՛է ինքզինք հոգալու, նա կ՛ուզայ առ քաղցուն, նա կ՛արտասուէ առ ծարաւոյն և կաղաղակէ առ ցաւոյն :

Նորա լեզուն ու չրթունք ճիչ և աղաղակ միայն կրնան յօդել, հազիւ հաղ երկու տարիէն կը սկսի թոթովել հայր և մայր :

Ասկէ առքն է որ՝ մեռայ ըմբռնումը պիտի ըզրանայ և խնայականու-

(1) Մատթ. է 10:

թիւնը քայլ առնու. սակայն այս մի-ջոցն ևս աւելի մարմնոյ խնամոց և հոգատարութեան պէտք ունի տղան։

Մարմնոյ դաստիարակութեան վե-րայ խօսող Պլանշար Գաղղիացի հե-ղինակն այսպէս կ՝ևմառատարէ.

«Բնութեան գործողութիւնները ա-ւելի ազահով և աւելի աղէկ են քան թէ՝ արհեստին»։

«Տղուն մարմինը որպէս մի բարե-կազմ ըլլայ՝ պող բնութեան որ ըստ իր ուզածին ահի եւ գործէ եւ պող որ իր տղայութեան սկսեալ վարժի առնեն քանի»։

«Պլուֆոն ալ՝ վար կը զարնէ պաշի-նաչի կրծակապները ու մկնակապներն ու ամեն ցաւ պատճառող զգեստնե-րը որ՝ մարմինը բարեկազմ ընելու փոխ պատճառանօք անհանգիստ կը-նեն չնչառութիւնը. կարգելուն ար-եան շրջանը և կը պատճառեն տղա-յոց առնութիւններ և հիւանդու-թիւններ. ինչպէս մատղաշ ծառ մը որոյ բունը կապուած ըլլայ և հիւթը արգիլուած, այնպէս այն խեղճ տղայք կը թուռմին և տկար կերպով կաճին, իրենց մկանունքը չեն առնուր հար-կաւոր դիւրաշարժութիւնը, և ոչ այն ոյժը և կորովը. ոտնայոտ կորշ-ուին վերջը անոնք, որոց վերայ բա-րեբաղդութեամբ մարդկային ար-հեստը չէ խեղդեր գործութիւնը։ Ուս-ոտ տղոց պէտք է լայն, դիւրին և բարեյարմար զգեստներ հագցունել, որով աղէկ կաճին. կը մեծնան և բա-րեկազմ կըլլան»։

Ա.յսպէս Մօնթայն ևս կը խրատէ ծնողքներն ըսելով թէ «կարծրացո զքո զաւակունգդ, հեռացո՛ իրենցմէ ամեն թուլութիւն և ամեն վատկու-թիւն, զգեստի, անկողնոյ, ուտելու, խմելու, վերջապէս վարժեցո՛ զիրենք ամեն բանի»։

Ա.յս երեք երևելի հեղինակաց դրուածոց հետ սա ալ մեր կողմանէ կը յաւելումք թէ՝ տղայոց առաջին տարիներէն սկսեալ զիրենք պարզ ապրելու եղանակին վարժեցնելու է, և կրթելու է նոցա մարմինը առող-ջապահիկ սովորութեանց և մարքա-սէր բնաւորութեան հետևելու։

Գ.

Հոգւոյ կրթութեան պատշաճեալ խնամոյ մասն ամենէն ծանրն է. և ամենէն աւելի հարկաւոր, և այս կը սկսի խոհեմականութեան ծագման օ-րէն։

Խոհեմականութեան ծագումն ու յետ այնորիկ զարգացման յառաջ վա-րին, բնականաբար տղուն իրեն ներ-կայացեալ անձանց և իրաց դատա-փարտց ծանօթութենէն ու ճանաչու-մէն սկիզբն կ՝առնու, կամ քիչ մ՝ուշ կամ քիչ մը կ՝անուխ, սովորաբար այս տարիքն է, տղուն երեք, չորս տարե-կան հասակը։

Տղուն այս հասակէն սկսեալ խոհե-մականութիւնը անզգալի կերպով յա-ռաջ կընթանայ դէպ ի զարգացումն. նման բոյսի մը և ծաղիկի մ՝որ կա-ճի, կը կանանչնայ, կը բողբոջի, կը ծլի ու կը ծաղկի և կ՝առնու իւր ա-մեն կատարելութիւնքը։

Խոհեմականութեան ծագման առա-ջին վայրկեանէն սկսեալ, երբ տղան իրեն ներկայացեալ իրաց վերայ շատ

նուազ և աղօտ դաղափար մը կըստանայ՝ որչափ որ կարող է ըմբռնել, և ինքնին հասկնալի դատողութիւն կ'ելնէ, քաղցր ու դառն, կակուղն ու կարծրն որոշելու ճգամբ, և այն պահուն յորում աղուն հետ գՀետէ տեսած անձանց և իրաց դաղափարներն խառն ի խուռն իր իմացականութեան դրան առջև կը խճողին ու կը դիզուին, այն վայրկեանէն կ'սկսի ծնողաց նախնական պարտուց երկրորդ մասն, և այն օրուընէ պարտաւոր են մտքի և սրտի մշակութեան նախնական դասերն ուշիմ կերպով աւանդել։

Իմացականութեան սերմունքը որ է ներկայացեալ իրերն, բնական կարգով՝ ու որոշ կերպով աղուն մտքին մէջ մշակելու համար պէտք չ'է թողուլ որչափ կարելի է որ՝ մտնեն աղուն միտքը սուտ ու մթին և չփոթ դաղափարներ, իրեն հասկըցողութեան համեմատ ամեն ջանք ի գործ դնելու է, իրերն պարզ եղանակաւ ըմբռնել տալ, ուղղել սխալ և անպատշաճ դատողութիւնքը և թիւր մտածութիւնքը։

Տան մէջ իրեն ներկայացեալ իրերն և թէ տրտաքոյ տան եղածներն հետ գՀետէ իրենց բնական կարգումն ա՛ռանց սեթևեթելու և առանց չխնծու և անյարիր անուններ տալու պարզ և մէկին կերպով գաղափարել տալու է։

Ծնողաց ամենէն ծանր զգուշութեան մէջոցն՝ իմացականութեան ծագման և զարգացման նախնական օրերն ու տարիներն են, այն է՝ կրթութեան ու դաստիարակութեան հիմնարկութեան ժամանակը։

Խիստ նուրբ, փափուկ և միանգամայն ծանր գործն է՝ աղոյ իմացականութեան սերմանց նախնական մշակութիւնը որ՝ օրօրոցէն կ'սկսի և գերեզմանի դուռն դադար կ'առնու, այսպէս կեանք ալ օրօրոցէն կ'սկսի և գերեզմանի դուռն կը վերջանայ։

Ընտանեկան բարձերու և ծնողաց ծնկաց վերայ եղած միջոցին որպէս մարմնոյ խնամոյ, նոյնպէս կրթութեան ու դաստիարակութեան նախնական դասերն ուսանիլ կը կարօտի մարդս։

Դեռ ևս չորս հինգ տարեկան հասակին մէջ՝ Աստուած և Աստուծոյ տիեզերաց Արարիչ ըլլալն ուսանիլ. Քրիստոնէական Ս. կրօնի վարդապետութեան դասերն, Տերունական աղօթքն, եղբայրական և ընկերական պարտուց դասերն՝ դեռ տանը մէջ իր եղբարց և քերոց հետ որպէս վարուիլ արժան է այն ուսանի. ծնողաց եւ ծերոց արժանի յարգանք տալ. ևն. այսպէս իր հետ գՀետէ սահմանափակ բնական կատարելութեանց հետ՝ բարոյապէս իսկ կատարելութեան ժամանել և աշխարհի բարեկեցիկ, բարեկիրթ ու առաքինի մարդն ըլլալ։

(Շարունակելի.)

ՏԷՐ—ԽՄԲԱԳԻՐ
ՀՄԱՅԵԱԿ Ծ. Վ. ԴԻՄԱՔՍԵԱՆ

Կ. ՊՕԼԻՍ
ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԱՐԱՄԵԱՆ
Զազմազնըլար փողոց, Ակոբեան խան, թիւ 13.

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

1. Նախաբան.
2. Հայաստանեայց Ս. Եկեղեցւոյ առաջնութիւնը.
3. Շնորհակալութեան պարտք մը.
4. Պայմանական շնորհաւորութիւն.
5. Հանդէս գահակալութեան նորընտիր Ս. Պատրիարքի.
6. Հանդէս Ազգային Սահմանադրութեան ԺԴ-րդ. տարեդարձի.
7. Ձայն գուժից ի Ռուսիաբնակ Հայոց.
8. Ձմիւռնոյ խնդիր.
9. Դարձեալ Ձմիւռնոյ.
10. Նախնական պարտք ծննդոց.

Գործակալք Ընկերագրութեան

ԱԿՆ
ԱՂԹԱՄԱՐ
ԱՄԱՍԻԱ
ԱՆԴՐՈՒԱՆԱՊՕԼԻՍ
ԱՏԱՆԱ
ԱՐԱԲԿԵՐ
ԲԱԲԵՐԴ
ԲԱԼՈՒ
ԲԱՂԷՇ
ԳԱՀԻՐԷ
ԳԱՂԱՏԻԱ
Ս. ԵՐՈՒՍԱՂԷՄ
Ս. ԷՋՄԻԱԾԻՆ
ԵՐԶՆԿԱՅ *Գեր.Տ. Գրիգորիս Ծ.Վ. Ալէքսեեան*
ՋՄԻՒՌՆԻԱ *Յովհաննէս Էֆէնտի Միրզա Վանանդեցի*
ԲՐԱԿԻԱ *Մանուկ աղա Թ. Պէզիրճեանց*
ԽԱՐԲԵՐԴ
ԿԱՐԻՆ
ԿԱՐՍ *Գեր. Տ. Տիմոթէոս Ծ. Վ. Սափրիչեան*
ԿԵՍԱՐԻԱ
ԿՈՒՏԻՆԱ
ՃԱՆԻԿ
ՄԱԼԱԹԻԱ
ՄՈՒՇ
ՆԻԿՈՄԻԴԻԱ
ՊԱՆՏՄԱ *Գեր.Տ. Մատթէոս Ծ.Վ. Իզմիրլեանց*
ՊՈՆՏՈՍ *Գեր,Տ. Մատթէոս Ծ.Վ. Նազարեանց*
ՊՐՈՒՍԱ *Արժ. Տ. Արիստակէս Վ. Վանքիան*
ՋՄՇԿԵԶԷԿ
ՍԵԲԱՍՏԻ
ՍԻՍ
ՎԱՆ
ՎԱՌՆԱ *Արժ. Տ. Յարութիւն Վ.*
ՏԻԳՐԱՆԱԿԵՐՏ
ՕԼԲԻ

Գինք Ընկերագրութեան կանխիկ հատուցանելի

Կ. Պոլսոյ համար	Տարեկան	Երկուքուկէս Մէճիտ	
Գաւառաց	»	Թղթատարի ծախքն մեր վրայ ըլլալով	Երեք	»
Գինն միոյ տեառակին		Երեք	դահեկան

Խմբագրութեան վերաբերեալ ամէն նամակ պէտք է ուղղել

Ս.ո. Տէր—Խմբագիր Հմայեակ Վ. Դիմաքսեան*,

Ազգ. Վարժարանն Եէնի Գափուի :

Անվճար նամակ կամ ծրար չ'ընդունուիր .

* Ցետ այսմ Դիմաքսեան Հայ մականունն որոշած եմք գործածել՝ փոխանակ Այազմալեան Յունական մականուան :